

GAZETE ÇEVRESİNDE GELİŞEN METİNLER

GAZETE ÇEVRESİNDE GELİŞEN METİNLER

- Yazınsal türlerden bazıları gazeteyle birlikte ortaya çıkmıştır.
- Fıkra, deneme, eleştiri, makale gibi gazetelerde ve dergilerde yayımlanan metinlere **gazete çevresinde gelişen metinler** denir.

MAKALE

- Herhangi bir konuda bir düşünceyi, bilgiyi savunmak ve kanıtlamak amacıyla yazılan yazılara **makale** denir.
- Sanat, kültür, spor, tarih, bilim, felsefe, siyaset, din gibi konularda yazılabilir.
- Makalede öne sürülen düşünceyi kanıtlamak için bilimsel belgelerden, anket sonuçlarından, istatistik verilerinden vb. yararlanır.
- Tanım, örnekleme, açıklama, karşılaştırma vs. yapılır.
- Sağlam, ağırbaşlı, pürüzsüz bir dil kullanılır.
- Makale türü Türk edebiyatına Tanzimat'tan sonra girmiştir. Türk edebiyatındaki ilk makale, Şinasi'nin yazdığı **Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi** dir.

HABER YAZISI

- Farklı yayın organlarında halka duyurulmak üzere hazırlanan yazılara **haber yazısı** denir.
- Güncel ve toplumu ilgilendiren ilginç olaylarla ilgili hazırlanır.
- Bir haberde "ne, nasıl, ne zaman, nerede, niçin, kim" sorularının (5N 1K) cevapları bulunur.
- Haber, yanlış anlamayı önleyecek şekilde açık bir dille, doğru ve tarafsız şekilde hazırlanmalı, belgelerle desteklenmelidir.
- Haber yazılarında ters piramit tekniği uygulanır.
- Haber yazıları ilginç, doğru ve önemli olmalıdır.

Örnek

ÖSYM Sorusu

Bir iddiayı ispat etmek, bir konuda bilgi vermek, öğretmek ve düşünceleri açıklamak amacıyla yazılan fikir yazısına ne denir?

- A) Fıkra B) Makale C) Sohbet
D) Konferans E) Deneme

DENEME

- Bir yazarın herhangi bir konuda kesin hükümlere varmadan kendi kendisi ile konuşuyormuş gibi yazdığı yazılara **deneme** denir.
- "Ben"li anlatıma sıkça yer verilen samimi bir üslup benimsenir.
- Belli bir konu sınırlaması yoktur.
- Düşünce ağırlıklı bir türdür, anlatılanları kanıtlama zorunluluğu yoktur.
- Yazarın duyguları, düşünceleri, dünya görüşü ön plandadır; konuya yaklaşımı öznelidir.
- 16. yüzyıl Fransız sanatçısı Montaigne **Denemeler** adlı yapıtıyla deneme türüne öncülük etmiş, İngiliz yazar Bacon da bu türe önemli katkıda bulunmuştur.
- Türk edebiyatına Tanzimat'la girmiş, Ahmet Haşim, **Bize Göre**; Nurullah Ataç, **Günlerin Getirdiği**; Ahmet Hamdi Tanpınar, **Yaşadığım Gibi**; Sabahattin Eyüboğlu, **Sanat Üzerine Denemeler**; Suut Kemal Yetkin, **Düşün Payı** adlı eserleriyle türün önemli örneklerini vermişlerdir.

Örnek

ÖSYM Sorusu

Türk edebiyatında bu türün örnekleri, Cumhuriyet'ten sonra verilmeye başlanmıştır. Ahmet Haşim'in "**Bize Göre**" ve "**Gurabahane-i Laklakan**" adlı yapıtlarındaki kimi parçalar, edebiyatımızda bu türün ilk örnekleri sayılabilir. Türün en başarılı temsilcisi ise Nurullah Ataç olarak bilinir. Sabahattin Eyüboğlu, Suut Kemal Yetkin de bu türün ustaları arasında yer alır.

Bu parçada sözü edilen yazınsal tür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öykü B) Anı C) Roman
D) Deneme E) Gezi yazısı

ELEŞTİRİ (TENKİT)

- Yazarın bir sanatçı veya eserle ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerini açıkladığı yazılara **eleştiri (tenkit)** denir. Eleştirene ise eleştirmen (münekkit) adı verilir.
- Amaç, eleştirilen kişi ya da eserin gerçek değerini ortaya koyarak okuyucuya yol göstermektir.
- Yapılan değerlendirmeler kanıtlarla desteklenir.
- Eleştiri izlenen yönetime göre, **izlenimsel** (empresyonist) eleştiri, **nesnel** (bilimsel) eleştiri gibi türlere ayrılır.

- Türk edebiyatında ilk eleştiri yazısı Namık Kemal'in *Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmildir* adlı yazısıdır.
- Eleştiri Batı'da ortaya çıkmış, bize Tanzimat'la gelmiştir. Edebiyatımızdaki ilk edebî eleştiri Namık Kemal'in Ziya Paşa'nın Harabat adlı eserini eleştirdiği *Tahrib-i Harabat* adlı eseridir.

SOHBET (SÖYLEŞİ)

- Yazarın, güncel konularla ilgili düşüncelerini karşısında biri varmış da ona anlatıyormuş gibi samimi bir havada dile getirdiği yazılara **sohbet (söyleşi)** denir.
- İçten bir üslupla ve günlük konuşma diliyle yazılır.
- Karşılıklı konuşma havası vardır, iç konuşmalara yer verilir.
- Sorulu cevaplı, senli benli bir anlatım benimsenir.
- Öğretici yönü ağır basar, dil göndergesel işlevde kullanılır.
- Türk edebiyatına Tanzimat'tan sonra giren bu türde; Ahmet Rasim, *Ramazan Sohbetleri*; Şevket Rado, *Eşref Saat*; Melih Cevdet Anday, *Dilimiz Üzerine Söyleşiler*; Nurullah Ataç, *Karalama Defteri* ile önde gelen önemli isimlerdendir.

Örnek

ÖSYM Sorusu

Herhangi bir yazarın günlük olaylarla ilgi görüşlerini okuyucuyla karşılıklı konuşuyormuş gibi sorulu cevaplı cümlelerle ve içten bir hava ile aktardığı yazılara ne ad verilir?

- A) Fıkra B) Makale C) Sohbet
D) Hatıra E) Deneme

FIKRA (KÖŞE YAZISI)

- Bir yazarın daha çok güncel olaylar hakkındaki görüşlerini ayrıntıya inmeden anlattığı düşünce yazılarına **fıkra** denir.
- Gazete ve dergilerin belli sütun veya köşelerinde yayımlanan günübürlük, kısa yazılardır.
- Toplumsal konularda, kamuoyu oluşturma amacıyla yazılır.
- Öznellik öne çıkar, anlatılanları kanıtlama zorunluluğu yoktur.
- Akıcı, kısa, özlü, açık ve nükteli bir anlatım benimsenir.
- Türk edebiyatına Tanzimat'tan sonra gazete yolu ile girmiştir. Ahmet Rasim, Türk edebiyatında fıkralarıyla tanınmıştır. Ayrıca Ahmet Haşim, Peyami Safa, Refik Halit Karay, Burhan Felek, Çetin Altan da bu türün önemli temsilcileridir.

RÖPORTAJ

- Yazarın bir yeri ziyaret ederek oradaki durumu kişisel düşünceleriyle birleştirip belgeleyerek anlattığı yazı türüne **röportaj** denir.
- Konusu bir soruşturma, araştırma olan gazete/dergi yazısıdır.
- Anlatılanlar diyalog, tanık ifadesi, bilgi, belge, fotoğraf veya filmle desteklenir.
- İzlenim, görüş ve düşünceler birinci kişinin ağzından yansıtılır.
- Dayandığı sağlam bir düşünce, bir tez vardır ve bir gerçeği ortaya çıkarmayı amaçlar.
- Türk basınında Ruşen Eşref Ünaydın, Falih Rıfkı Atay, Fikret Ötügen, Yaşar Kemal bu türde yapıt veren öncü sanatçılardandır.

MÜLAKAT

- Bir alanda öne çıkmış bir kişiye sorular sorma, soruların cevabını alma biçiminde oluşturulan yazı türüne **mülakat** denir.
- Ruşen Eşref Ünaydın'ın ünlü yazar ve ozanlarla yaptığı *Diyorlar ki* adını verdiği konuşmalar, mülakatın ilk örneği kabul edilebilir.

Örnek

“Ben anneannemin annesi olan Behice Hanım'ı da babası Maliye Nazırı Ahmet Reşat'ı da gördüm. Ahmet Reşat öldüğü zaman 8-9 yaşındaydım, Behice Hanım öldüğünde de orta 3'üncü sınıftaydım. Çok net algılarım var. Bir çağ farkını onlara bakınca hissediyordunuz. San ki her şey biraz daha yavaşlıyor, dil başka, kıyafetler başka, edalar başka. Yani başka bir dünyanın insanları. Şuraya uzaylılar inse âdetâ onlar gibiydiler. Her şeyleriyle Osmanlıydılar.”

(Ayşe Kulin)

Bu parça aşağıdaki metin türlerinden hangisine özgü nitelikler taşımaktadır?

- A) Mektup B) Anı C) Günlük
D) Fıkra E) Biyografi

Örnek

Herhangi bir konu ya da sorunun değişik boyutlarıyla ele alınıp işlendiği gazete ve dergi yazılarına ---- denir. Bu metinler, tek bir yazı olabileceği gibi aynı konuda dizi yazı da olabilir. Yazar, metnini hazırlarken yalnız gördükleriyle, izlenimleriyle yetinmez, konuyla ilgili derinlemesine araştırma ve inceleme yapar, ilgililerin bilgisine başvurur. Anlatımlarını bilgi, belge, fotoğraf veya filmlerle destekler. Amacı, konuyu çarpıtmadan, kamuoyunu aydınlatmaktır.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) hatıra B) deneme C) makale
D) röportaj E) biyografi

Örnek

Öyle tanımadığınız birinin ağır lafını kaldırmayın. Hatta size ağır şakalar yapan arkadaşlarınızla birlik olup o insana baskı kurun. Bakın o zaman o da birdenbire nasıl da samimi bir arkadaş hâline gelecektir. İşte arkadaşın kelime manasına geldik nihayet! Sırt sırta verebiliyorsan, sırt sırtabildiğin kadar. Bu pekiştirici ve bağdaştırıcı yazımız size ördek suya vırt demiş gibi gelmesin. Eğer öyle gelirse başa sarıp tekrar okuyun. Samimi söylüyorum. Bu çok önemli bir konu. Yemin ederim. Valla billa.

Bu parçada, aşağıdaki edebiyat türlerinden hangisine özgü nitelikler ağır basmaktadır?

- A) Deneme B) Fıkra C) Eleştiri
D) Röportaj E) Otobiyografi

Örnek

Öğretici, bilgilendirici bir düşünce yazısı olduğu için ---- daha çok açıklayıcı, örneklendirici, tanık gösterici anlatım türlerinden yararlanır. Temeli bir düşünceyi savunmaya dayanan ve edebiyatımıza gazeteyle girmiş olan bu metinler daha çok, gazete ve dergilerde yayımlanır. Şinasi'nin yazdığı *Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi* edebiyatımızdaki ilk örneğidir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) fıkra B) denemede C) makalede
D) sohbette E) otobiyografide

Örnek

Aristo'dan bu yana klasik öykülemeye üç birlik kuralı olarak tanımlanagelen eylem, yer ve zaman açısından da çok yetkin görünmektedir onun öyküleri. Eylemleri neticede tutarsızlığın gerektirdiği kendine özgü bir iç dengeden yoksundur. Anlattığı ortamların büyük çoğunluğu yerli okurun yabancı olduğu ortamlardır. Dolayısıyla bu yerlerin kendi iç dinamiğinden kaynaklanan doğal atmosferi izlemek, benimsemek, anlamak da zorlaşmaktadır. Zaman ise yaşanmışlığı belgeleyen, gösteren bir olgu olmaktan öte bir anlam ifade etmez onun öykülerinde. Batı ve Doğu felsefelerinin belalı konusu zaman, entelektüel bir bakışla, sıra dışı bir yazar bakışıyla girmez sanatçının öykülerine.

Bu parça aşağıdaki metin türlerinin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Fıkra B) Deneme C) Eleştiri
D) Röportaj E) Otobiyografi

Örnek

Aslında edebiyatımızda gezi türünde en önemli ve ilk büyük eserin yazarı Evliya Çelebi'dir. ---- adını taşıyan on ciltlik eserinde Evliya Çelebi, Osmanlı İmparatorluğu sınırları dışında ve içinde gezip gördüğü yerleri anlatmıştır. Bu yerler arasında İzmir, Bursa, Trabzon gibi şehirlerimiz ve Mısır, Habeşistan, Avusturya, Hicaz, Dağıstan gibi yabancı ülkeler bulunmaktadır. Evliya Çelebi'nin bu kitabından XVII. yüzyıl Osmanlı toplumunun zengin yaşam biçimlerini, kültür özelliklerini öğrenmek mümkündür.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Seyahatname B) Anadolu Notları C) Miratü'l-Memalik
D) Cihannüma E) Sefaretname